

Önismeret és történelmi tanúskodás

Atföldy Jenő
(1939, Budapest) irodalomtörténész, Kecskeméten él, József Attila-díjas

Marosi Gyula: *Az ifjúság tört szárnyú madara. Elbeszélések és novellák*, Magyar Napló Kiadó, 2020.

Az önéletrajzi mű, ha jó, nemcsak arról a személyről szól, akiről íródott. Az író egyrészt rengeteg mellékes dolgot nem ír meg, ami vele és általa történt – lefaragja a fölösleges márványdarabokat arról a kötömből, amely egy Michelangelo-i próféta fejét vagy egy emberpár Rodini csókját magában rejtette s eltakarta. Másrészt az író nemcsak azt vallja meg hősről, ami vele és általa esett meg, hanem azt is, hogy ez miként őrződött meg az emlékezetében. Tudatunk a tényeket mindig más szemszögből idézi föl, s a mű úgy kelti őket életre, ahogy az ihlet pillanatában fölidézte és leírta a történeteket. Marosit olvasva mégis úgy érezzük, hogy rólunk, a mi vágyainkról, félelmeinkről és tiltakozásainkról van szó.

Elbeszéléseinek és novelláinak új kötete, *Az ifjúság tört szárnyú madara* azt a témakört és munkamódszert folytatja, amelyet a századforduló utáni köteteiben már alaposan és karakteresen kidolgozott. Önéletrajzi részleteket ragad ki az immár nyolcvan esztendőre visszatekintő személyes történetéből: születésekor javában dúl a világháború, jön a német, majd a szovjet megszállás, az ostrom, a Rákosi-diktatúra, '56-os forradalmunk, az újabb szovjet

tankhadosztályok dúlása s a hosszúra nyúlt Kádár-korszak, a máshogy elképzelt rendszer-váltás. Ezek a mozgalmas, novellába illő sorsfordulatok kirajzolják egy tipikus, ám (Kosztolányival mondva) „egyedi példány”, (Marosival mondva) a *közember* találkozásait a korabeli magyar történelemmel, kultúrával, ezek gyakori torzulásaival és ritkább, de fölemelő szépségeivel.

A könyvet letéve szólnom kell az egyes szám, első személyben beszélő szerző közérzetének indokolt változásairól, testi és lelki próbatételeiről, genetikailag meghatározott és külső körülményeiről, családi, iskolai, munkahelyi, természetjárói, katonai és filmes környezetében szerzett élményeiről. Szólnom kell társadalomszemléletének dacoló és tiltakozó jellegéről, elvi meggyőződésének alakulásáról. Arról, hogy az 1940 körül született nemzedékhez tartozók szemszögéből milyen kép rajzolódik ki a magyar életről, nemcsak a mai nyolcvanévesek és utódaik, hanem az egyetemesen felfogott közélet és közmorál számára is.

Az író fejlődésében bemutatott világnézete a két világháborúban és néhány diktatúrában

megettépázott család, az apa révén a kisiparosi osztályidegenség, az ostoba káderezés, a hazug ideológiák iránti egészséges undor és a jellemének tartást adó önfejűség együttes hatásaiból alakult ki, és szilárdult meg.

A dél-magyarországi eredetű elődöket bemutató fejezetben a megszépítés szándéka nélkül jellemzi közeli-távolibb hozzátartozóit. Mégis így summázza a szemlét: „(...) ők nekem a nép. Amelyből vétettem”. A kissé Adyra emlékeztető kifejezésnek nemcsak pátosza van, hanem éle is, amely a különféle előítéletek és balítéletek felé vág. De végső kicsengésében a mű a küszködő, szegénysorsú, háborúknak, országcsontkításoknak, megszállásoknak és diktatúráknak kitett, hazavesztéssel fenyegetett sokaság közösségi hajlamát fejezi ki, azt kaparja ki a romok alól, és azt fedezi föl önmagában is. „Akárhogy is, de meg kell maradnunk” – ez a család kimondatlan, közösségszervező jelmondata.

Marosi a szerencse fiának nevezi magát, némi öniróniával, de nem alaptalanul. Megőrizte öregségére is az úkapákig visszavezethető kovács-elődök életerejét, munkaerkölcset. Ez utóbbi az írói mivoltára is érvényes. Jelképes tárgyai, tájai, emlékei, veszélyes élethelyzetei és epizódfigurái arra utalnak, hogy nemcsak író mestereitől tanult sokat, hanem költőinktől is. A könyv címlapján látható, filigrán táncosnőszobrocsonka a maga porcelántörékenységgel a megmaradás jelképe lett számára, miután túlélte az 1944 és '45 fordulóján fosztogató szovjet katonák zabrálását. Az 1960 táján kéz alól beszerzett, Remington márkájú írógép – sokáig Marosi munkájának nélkülözhetetlen eszköze – a módosabb középosztályból lecsúszott régi tulajdonosok történetébe enged belelátani. Az óceáni eredetű óriáscsiga – amelyet az író egyik öse Fiumében vásárolt a 20. század elején – a jó emlékü nagyanya hagyatékaként díszleg az író otthonában. A karanténba zárt kiskatona – az ifjúságának két legfontosabb évét a Néphadseregnél kényszerűen elfecsérlő Marosi – egy ki tudja, honnan beszűrődő Chopin-melódia ha-

tására úgy érezheti, valamennyit visszakapott abból, amit elraboltak tőle: a kultúrát. Megbizonyosodik arról, hogy magányába vetve is a szépség és a művelődés híveinek közösségéhez tartozik. A származási besorolásoktól (melyektől a továbbtanulás nagy mértékben függött), a katonaságnál kapott, bunkóságokkal kevert fejtágítókon át a tévés-filmes világ szövevényes életéig és az osztályharcos propagandát terjesztő könyvekig, filmekig, a hamis hírekig vagy a forradalom utáni, karhatalmista pofonig épp elég „leckét” kapott. Gimnáziumi éveire (ekkorra esik a forradalom tizenkét mámoros napja) már elegendő szérum termelődött lelki szervezetében ahhoz, hogy ellenálljon a tudatmérgező kísérleteknek, amelyek ízlésének szűrőjén fennakadtak.

A novellák egy érlelődő életrajzi regényfolyam új részeként hatnak rám. Előzmények: *A nilusi krokodil* (2011); *A Dunánál* (2014); *Generalissimus az Akácfa utcában* (2016). Mint a most megjelent kötetnek, ezeknek az elbeszéléseknek is az író a hőse, akinek életében és tudatában el nem hanyagolható dolgok történnek a magyarok alkotta közösség, a nemzet sorsával párhuzamban. Az elbeszélések a már említett *közember* szemével és érzelmeivel szemlélik a demokratikus észjárású személyiség magán- és közügyeit, amelyek egymással kölcsönhatásban működnek. Az alapjában véve „boldogságra született”, és ezért meg is küzdő emberként mesél terézvárosi és természeti környezetéről, emberi kapcsolatairól, fölmenőiről, első szerelmeiről, szerencsés családalapításáról, barátairól s a megélt történelemről, arról is, amelyet ma élünk meg, remények és kétségek közepett.

Kívánatos, hogy az újabb nemzedékek megismerjék ezt a kalandokban sem szűkölködő, morális tanulságokban gazdag, személyes hangú és életismeretben gazdag könyvet. Előzményével együtt – s remélhető folytatásaival – összeáll benne a magyarság, az igazi, s nem a frázisokkal teletűzdelt nép és nemzet képe.

Alföldy Jenő